

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Karttunen, Teija; Jutila, Elli; Törölä, Miisa

Title: Traumainformoitu viitekehys aineistonkeruussa : esimerkkinä RITA-tutkimushanke

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © 2023 Talentia ry

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Karttunen, T., Jutila, E., & Törölä, M. (2023). Traumainformoitu viitekehys aineistonkeruussa : esimerkkinä RITA-tutkimushanke. *Tutkiva sosiaalityö*, 2023, 147-158.

https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2023/08/tutkiva_sosiaalityo_2023.pdf

Teija Karttunen

sosiaalityön yliopistonlehtori

Turun yliopisto

teija.karttunen@utu.fi

Elli Jutila

projektitutkija

Jyväskylän yliopisto

elli.a.jutila@jyu.fi

Miisa Törölä

yliopistotutkija

Itä-Suomen yliopisto

miisa.torola@uef.fi

Traumainformoitu viitekehys aineistonkeruussa: **Esimerkkinä RITA- tutkimushanke**

Johdanto

Tarkastelemme tässä tekstissä rikostaustaisten naisten traumaattisten kokemusten tutkimisen haasteita sekä trauma-informoidun lähestymistavan soveltamista aineistonkeruussa vankilaympäristössä. Tekstimme taustalla on tutkimushankkeemme ”Rikostaustaiset naiset, traumakokemukset ja nais erityisten palveluiden kehittäminen” (RITA; STM, VTR-tutkimusrahoitus). Hankkeessamme olemme erityisesti kiinnostuneita traumaattisia tapahtumia kokeneiden rikostaustaisten naisten palveluntarpeista.

Tutkimushankkeemme kohdistuu yhteiskunnallisesti haavoittuvassa asemassa olevaan ryhmään, vankilassa rikostuomiotaan suorittaviin naisiin, ja heidän elämänsä varrella kohtamiin henkilökohtaisiin, vaikeisiin ja traumatisoiviin kokemuksiin. Rikostaustaisten naisten tapauksessa haavoittuvassa asemassa eläminen tarkoittaa esimerkiksi korkeaa riskiä väkivallan uhriksi joutumiselle, päihderiippuvuuteen terveydellisine ja

sosiaalisine vaikutuksineen sekä naissukupuoleen liitännäistä stigmaa rikollisesta käyttäytymisestä. Haavoittuvassa asemassa eläminen on kontekstuaalista ja siihen vaikuttavat osaltaan yksilön sosiaaliset suhteet ja yhteiskunnan rakenteet (Kuronen & Virokannas 2021, 3). Rikostaustaiset naiset tarvitsevat tukea palveluiden löytämisessä sekä niihin pääsemisessä ja kiinnittymisessä. Palveluiden saavutettamattomuus voi osaltaan lisätä naisten haavoittuvuutta (Raitakari ym. 2022, 14; Salovaara 2019).

Toteutamme hankkeessamme kysely- ja haastattelututkimuksen kolmessa eri vankilassa rikostaustaisten naisten traumakoemuksista ja niiden koetuista seurauksista. Kehitämme kyselyn ja haastattelujen sekä palvelujärjestelmän analyysien pohjalta vapautumisen nivelkohtaan asettuvaa yhteistyö- ja palvelumallia kahdella pilottipaikkakunnalla.

Trauman ymmärtäminen

Trauman käsite paikantuu pitkälti psykiatrian ja psykologian tieteenaloille, ja sillä on juuret myös psykoanalyysissa naisiin liitetyn hysterian ja sen oireiden tulkinnan osalta 1800 -luvulla (Van der Kolk 2014). Traumatisoivassa tapahtumassa ihminen kokee voimakasta avuttomuutta, pelkoa vahingoittumisesta, äärimmäistä hallitsemattomuuden tunnetta ja on epävarma omasta selviytymisestään ja tilanteen lopputulemasta. Kyse on tapahtumista ja tilanteista, joiden järkyttävyyys ylittää yksilön tai yhteisön psyykkisen kestokyvyn. Tällaisia voivat olla esimerkiksi onnettomuus, kidutus, rikoksen uhriksi joutuminen, pitkäaikainen altistuminen koulukiusaamiselle, väkivallalle tai hyväksikäytölle. (Punamäki & Isosävi 2013; Antervo 2017.) Tilanteen tai tapahtumisen kokeminen traumaattisena on yksilöllistä (SAMHSA 2014, 8). Traumatisoituminen voi aiheuttaa erilaisia yksilön psyykkisen, sosiaalisen ja fyysisen toimintakyvyn tasoille välittyviä vaikutuksia ja haittoja, joiden kestossa ja vakavuudessa on variaatiota. Toisinaan traumaa voi olla vaikea sanallistaa ja se voi ilmetä

erilaisina takaumina, oireina ja reaktioina, jotka voivat olla tilanteeseen nähden epätarkoituksenmukaisia. Trauman käsittelyn, yksilön hyvinvoinnin ja toimintakyvyn kannalta olennaista on tietoisuuden saavuttaminen traumasta ja sen onnistunut integroiminen osaksi omaa elämäntulkua. (Suokas-Cunliffe 2006.)

Yhteiskuntatieteilijöinä olemme kiinnostuneita ymmärtämään traumaan ja traumatisoitumiseen liittyviä ilmiöitä sosiaalisten, rakenteellisten ja kulttuuristen tekijöiden näkökulmasta – emme vain mielensisäisinä tapahtumina, reaktioina ja oireina. Rakenteellinen näkökulma traumaan tuo esille yhteiskunnan makrotason tekijöiden, valtarakenteiden, eriarvoisuuden ja (sosiaali)poliittisten ratkaisujen merkityksen traumatisoitumiselle tai niiden uudelleen toistumiselle esimerkiksi palvelujärjestelmän käytännöissä. Sosiaalisten ongelmien, kuten asunnottomuuden, pitkittyessä ja kroonistuessa ne altistavat traumatisoitumiselle, mutta niiden rakenteelliset ja ekologiset ulottuvuudet voivat jäädä yksilö- ja oirekeskeisen orientaation varjoon. (Van der Kolk 2014, 425; Shaia ym. 2019.)

Tutkimukset viittaavat traumaattisten kokemusten yleisyyteen rikostaustaisten naisten elämäntulussa (esim. Joukamaa ym. 2010; Lynch ym. 2012; Kreis ym. 2016). Oikeus- ja vankilajärjestelmä ei kuitenkaan tunnista traumojen merkitystä ja sukupuolittuneisuutta. Tämä heikentää edelleen järjestelmän kykyä edistää traumataustaisten vankien integroitumista yhteiskuntaan ja katkaista kielteisiä kehityskulkuja. (Levenson & Willis 2019; Anderson ym. 2020.)

RITA-hankkeen tutkimusasetelma

Tutkijoina emme ota aineistonkeruun tai tulosten esittämisen yhteydessä kantaa osallistujien elämäntulosten traumaattisiksi tai ei-traumaattisiksi määrittämisen oikeellisuuteen. Tämän vuoksi aineistonkeruu muodostuu sekä traumaattisia elämäntuloksia kartoittavasta kyselystä, että haastatteluista,

joiden osalta tavoittelemme erilaisten ja myös valtavirrasta poikkeavien kokemusten ja käsitysten esille nostamista ja niiden arvon tunnustamista.

Osallistujiksi rekrytoidaan täysi-ikäisiä naisvankeja, joilla on siihen riittävän vakaa psyykkinen tilanne (ks. Karatzias ym. 2018). Tämän vuoksi pyritään tekemään etukäteisseulonta sopivista vastaajista yhteistyössä vankilayksiköissä työskentelevien psykologien tai erityisohjaajien kanssa. Vankilaympäristöstä johtuen ei voida välttää sitä, että osa henkilökunnasta tietää, keitä pyydetään osallistumaan tutkimukseen. Esimerkiksi vangin epäluottamus henkilöstöä kohtaan voi vähentää hänen haluaan osallistumiseen. Henkilökunta ei kuitenkaan ole mukana tutkimustilanteissa eikä heillä ole pääsyä tutkimusaineistoon, vaan hankkeen tutkijat ovat vastuussa tutkimuksen toteutuksesta vankiloissa.

Osallistuja voi kyselylomakkeen täyttämisen jälkeen päättää, osallistuuko hän haastatteluun. Keskitymme haastattelussa niihin kyselyn teemoihin, joista haastateltava itse haluaa puhua ja jotka hän kokee tärkeiksi. Käytännössä haastateltava voi valita joko konkreettisen tapahtuman tai kokemuksen elämästään tai yleisemmän teeman. Haastateltavaa pyydetään kuvailemaan omia kokemuksiaan ja niiden ajankohtaa elämässään, millaisia selviytymiskeinoja hänellä on ollut ja minkälainen merkitys sosiaali- ja terveystalvuluilla on ollut.

Vangeilla on valtaväestöön nähden enemmän haasteita mm. lukemisen ja kirjoittamisen kanssa (Tuominen 2018; Koski & Miettinen 2007, 68). Tämän vuoksi tutkimukseen osallistuville jaettavat kirjalliset kutsut, tutkimustiedote ja kyselylomake on pyritty laatimaan selkokieliiseksi. Osan vangeista äidinkieli ei ole suomi; vuonna 2020 ulkomailta kotoisin olevia naisvankeja oli noin kymmenen prosenttia (Tammi-Moilanen 2020, 84). Tämän vuoksi tutkimus voidaan toteuttaa myös englanniksi.

Onnistunut aineistonkeruu tarkoittaa sen sujuvuuden ja aineiston kattavuuden lisäksi tutkimukseen osallistuneiden

henkilöiden kokemusta kuulluksi tulemisesta sekä omantahtisesta ja kenties voimauttavista hetkistä kyselyn täyttämisen ja haastattelun aikana (esim. Newman ym. 2006, 36–37). Kuulluksi tuleminen voi olla naisille keskusteluissa merkityksellistä, johon tuen aiemmista vaikenemisen kokemuksista.

Traumainformoidun viitekeh്യksen soveltaminen aineistonkeruussa

Termi traumainformoitu viittaa sosiaali- ja terveyspalveluissa 2000-luvun alkupuolelta lähtien yleistyneeseen tietoisuuteen tunnistaa ja huomioida asiakkaiden mahdolliset traumakokemukset. Käsitämme sen näkökulmaksi, jossa tiedostamme elämän vastoinkäymisten ja traumaattisten kokemusten vaikutuksia yksilön käyttäytymiseen ja hyvinvointiin (Covington 2022, 172). Traumainformoitua näkökulmaa on sovellettu hyvin laajasti eri asiakasryhmien kanssa, myös vankilaympäristössä. Sovellamme traumainformoitua viitekehystä aineistonkeruun yhteydessä. Hyödynnämme tässä Fallotin ja Harrisin (2011) jäsenystä traumainformoidun lähestymistavan keskeisistä ydinarvoista, joita ovat (1) turvallisuus, (2) luottamuksellisuus, (3) valinnan mahdollisuus, (4) yhteistyö ja (5) voimaantumisen.

Vankila tutkimuksen ympäristönä asettaa omia reunaehtojaan edellä mainittujen arvojen mukaisille valinnoille ja käytännön toteuttamiselle. Esimerkiksi kokemusta fyysisestä ja emotionaalista *turvallisuudesta* voidaan luoda ja ylläpitää esimerkiksi arkkitehtuurin ja palvelutilan sisustusvalinnoilla sekä sensitiivisellä traumataustaisten henkilöiden kohtaamisella (emt. 2011, 7). Emme voi tutkijoina vaikuttaa vankilaympäristöön, mutta voimme luoda turvallista ilmapiiriä omalla suhtautumisellamme ja orientaatiolla infokäynneillä ja myöhemmin lomakkeentäyttö- ja haastattelutilanteissa. Voimme kommunikoida tutkimuksen rekrytoinnin ja aineistonkeruun aikana mahdollisimman selkeästi tutkimuksen tavoitteita, sisältöä ja sen kulkua

kokonaisuudessaan. Aineistonkeruutilanteita edeltävillä info-käynneillä tuomme mahdollisimman selkeästi esille, minkälaista tietoa pyrimme keräämään ja miten sitä käsitellään. Kerromme kyselylomakkeen täyttämisen tavoitteeksemme tietää, millaisia mahdollisesti traumaattisia kokemuksia naisvangeilla on.

Kyselylomakkeeseen saa tutustua etukäteen. Haastattelun tavoitteeksi kerromme halumme ymmärtää, miten osallistuja on selviytynyt vaikeista kokemuksistaan ja miten häntä on autettu tai yritetty auttaa. Aineistonkeruutilanteissa kerromme etukäteen, miten esimerkiksi kyselylomakkeen täyttötilanne etenee ja esittelemme etukäteen haastattelun kulkua. Pyrimme rekrytoimaan osallistujiksi myös niitä rikostaustaisia naisia, jotka eivät koe heillä olevan traumaattisia kokemuksia, jotta hahmottaisimme traumaattisten kokemusten yleisyyttä. Oletettavasti suurella osalla osallistujista niitä kuitenkin on ollut (Covington 2022; Joukamaa ym. 2010, 27).

Traumaattisten tapahtumien äkillinen mieleen palautuminen voi nostaa pintaan epämiellyttäviä tunteita (esimerkiksi pelkoa tai avuttomuutta) tai fyysisiä reaktioita. Tutkimustilanteet rakennetaan turvallisiksi ja hallituiksi, jottemme me tutkijat omalla toiminnallamme aiheuta epämiellyttäviä yllätyksiä sensitiivisten aiheiden äärellä. Tutkimukseen osallistumisesta kiinnostuneilla on mahdollisuus tutustua kyselylomakkeen sisältöön ennen päätöstään osallistua. Tuomme esille jo tässä vaiheessa, että mahdollisessa haastattelussa kävisimme läpi kyselylomakkeen teemoja. Käytännössä pidämme haastattelutilanteen keskustelunomaisena, jolloin haastateltavan on mahdollista viedä keskustelua itselle tärkeisiin teemoihin ja myös tuoda esille, mistä hän ei halua puhua. Tällä avoimuudella pyrimme ehkäisemään epämiellyttäviä yllätyksiä ja antamaan tietoa osallistumispäätöksen tekemiseen..

Tutkimukseen osallistumisen kriteereiden sekä kyselyn ja haastattelujen sisällöstä avoimesti kertomisen vuoksi osallistujista

karsiutuu todennäköisesti henkilöitä, jotka kokevat traumaattisten kokemustensa käsittelemisen liian kivuliaaksi. Seuraamme kuitenkin osallistumistilanteessa mahdollisesti ilmenevää voimakasta ahdistusta tai muuta oireilua, jolloin keskeytämme aineistonkeruutilanteen ja autamme osallistujaa palautumaan nykyhetkeen. Lopetamme haastattelut säännönmukaisesti nykyhetkeen palauttaviin kysymyksiin.

Luottamuksellisuus tarkoittaa selkeyden ja säännönmukaisen toimintatavan sekä henkilökohtaisten rajojen vahvistamisen myötä syntyvää luottamuksellisuuden kokemusta (Fallot & Harris 2011, 8). Käytännön tasolla se tarkoittaa jo edellä mainitun turvallisuuden tunteeseen liittyvän selkeän kommunikaation lisäksi toimintatapojen toteutumista siten, kuin ne on etukäteen kerrottu toteutuvan. Luottamuksellisuus on traumainformoidun viitekehyksen lisäksi myös tutkimusetiikan ydinarvo.

Aineistonhallinnan dokumentit ja prosessit, esimerkiksi tietosuojailmoitus sekä aineistonkäsittelyn ja -säilyttämisen avaaminen suullisesti lisännee luottamusta tiedonvälitykseen. Luottamuksellisuuden rakentaminen tämän tutkimushankkeen yhteydessä liittyy asemaamme vankilan ulkopuolisina tutkijoina. Granfelt (2007, 25–27) on pohtinut tutkijan asemaa ja kokemusten etnografista tutkimista vankilaympäristössä. Kun halutaan tutkia kokemuksia, tutkijan on hyvä asettua samaan arkeen ja kokemusmaailmaan tutkimuskohteensa kanssa. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö tutkija silti olisi ulkopuolinen tai kokisi hetkittäin olevansa ylimääräinen. Tutkija ei voi ottaa samaa roolia esimerkiksi vankien kanssa, mutta hän voi olla hyväksytty heidän maailmaansa. Soveltamamme tutkimusasetelma ei ole etnografinen, mutta uskomme osallistujien kokemusmaailmaan tutustumisen edesauttavan ymmärrystä aineistonkeruun prosessista. Olemme varanneet aineiston keräämiseen eri vankilayksiköissä useamman päivän peräkkäin, jolloin vankilan henkilökunnan tehtävät

ja toimintaympäristö hahmottuvat meille eri tavoin kuin yksittäisillä päiväkäynneillä.

Valinnan mahdollisuus tarkoittaa toimintatapaa, jossa tutkimukseen osallistuja saa kokemuksen mahdollisuudesta tehdä valintoja ja hallita omalta osaltaan oman osallistumisensa prosessia (ks. Fallot & Harris 2011, 8). Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus tulee taata aina, kun se on tutkimusasetelmallisesti mahdollista. Kun tutkimusaineistoa tuotetaan suorassa kontaktissa kyselyyn tai haastatteluihin osallistujien kanssa, tutkimukseen osallistumiseen pyydetään säännönmukaisesti henkilökohtainen suostumus. Vankilaympäristössä tehtävässä tutkimuksessa vapautteen valita osallistumisestaan vaikuttanee vangin rooli ja sen mukainen alttius ”tottelevaisuuteen”. Myös vangin asema yhteisössä/vankihierarkiassa ja tutkimuksen aihe voivat vaikuttaa osallistumishalukkuuteen. Traumaattiset kokemukset voivat aiheuttaa häpeän tunteita, jolloin tutkimukseen osallistumiseen voi liittyä pelkoa ”paljastumisesta” yhteisön muille jäsenille.

Yhteistyö toimintaperiaatteena tarkoittaa toimintatapaa, jossa tutkija ja tutkimukseen osallistuja tekevät yhteistyötä mahdollisimman tasavertaisina subjekteina (ks. Fallot & Harris 2011, 8–9). Korostamme infokäynnillä ja osallistumistilanteissa sitä, että osallistujat itse ovat parhaita asiantuntijoita omien kokemuksiansa suhteen. Pyrimme sopimaan haastatteluajat suoraan haastateltavien kanssa, jolloin heillä on mahdollisuus määrittää itselleen sopiva ajankohta. Tämä on mahdollista avovankilaympäristössä. Haastattelutilanne on rakennettu siten, että haastateltava itse saa päättää, mistä aiheeseen liittyvästä tapahtumasta tai kokemuksesta hän haluaa keskustella. Ottaen huomioon tutkimusaiheen ja siihen osallistuvan henkilöryhmän, olemme päättäneet kiinnittää erityistä huomiota aineistonkeruun tilanteissa osallistujan mahdollisuuteen keskeyttää osallistumisensa tai pitää taukoa.

Voimaantuminen tarkoittaa henkilön saamaa kokemusta omasta pystyvyydestään ja kehittymisestään tutkimukseen osallistumisen myötä (emt. 2011, 10). Osallistujan omien kokemusten jäsentäminen ja niistä ääneen puhuminen luottamuksellisesti voi parhaimmillaan olla osa vastoinkäymisten jälkeistä voimaantumisprosessia. Voimme vaikuttaa tähän kokemukseen esimerkiksi välttämällä liiallisesti uhriutumista korostavaa kielenkäyttöä ja asennoitumista osallistujiin sekä suhtautumalla kaikkiin tapaamiimme ihmisiin kunnioittavasti. Pidämme mahdollisena, että tutkimukseen osallistumisen myötä käsitys omista kokemuksista ja niiden traumaattisuudesta voi muuttua ja ymmärrys omasta elämänkulusta ja sen tapahtumista voi syventyä.

Pohdinta

Olemme tässä tekstissä tarkastelleet traumainformoidun viitekehyksen soveltamista rikostaustaistaisten naisten traumakokemuksia koskevaan aineistonkeruuseen. Vaikka trauma käsitteellistetään usein yksilötason oireeksi tai häiriöksi, pyrimme omassa tutkimushankkeessamme tuomaan esille trauman sosiaalisia, kollektiivisia ja kulttuurisia ulottuvuuksia. Traumasta on mahdollista kommunikoida asiamukaisesti, mutta toisaalta tiedostamaton ja tunnistamaton trauma voi myös tulla osaksi tutkimusta, vaikka tutkimus ei suoranaisesti kohdistuisi traumaan.

Tieteellinen tutkimus ei jaa palvelujärjestelmän tavoitteita, mutta näemme paljon yhtäläisyyksiä edellä esiteltyjen traumainformoidun palvelujärjestelmän ydinarvojen mukaisen toiminnan ja tutkimusetiikan noudattamisen välillä. Erityisesti turvallisuuden, luottamuksellisuuden ja valinnan vapauden huomioon ottaminen vähentää osallistumisen mahdollisia negatiivisia ja kuormittavia seurauksia traumaattisen kokemusten tutkimisessa. Toisaalta traumakokemuksia koskevaan tutkimukseen osallistuminen koetaan tärkeänä, kun tutkimukseen osallistuja

tunnistaa ja havaitsee aiheen laajemman tärkeyden ja oman ker-
tomuksen merkityksen tässä (esim. Legerski & Bunnell 2010).

Kirjallisuus

- Anderson, Joi & Pitner, Ronald & Wooten, Nikki (2020) A gender-specific model of trauma and victimization in incarcerated women. *Journal of Human Behavior in the Social Environment* 30 (2), 191–212.
- Antervo, Arja (2017) Traumatisoituminen ja olemisen sietämättömyys. *Finnanest* 50 (2), 133–137.
- Covington, Stephanie (2022) Creating a trauma-informed justice system for women. Teoksessa Shelley L. Brown & Loraine Gelsthorpe (toim.) *The Wiley Handbook on What Works with Girls and Women in Conflict with the Law: A Critical Review of Theory, Practice, and Policy*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Ltd., 72–184.
- Fallot, Roger D. & Harris, Maxine (2011) Creating cultures of trauma-informed care (CCTIC): A self-assessment and planning protocol. *Community Connections*. November 2011. <https://www.theannainstitute.org/CCTICSELFASSPP.pdf> Luettu 3.4.2023
- Granfelt, Riitta (2007) ”Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa”: Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. *Rikosseuraamusviraston julkaisuja* 2/2007. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto.
- Joukamaa, Matti & Arnio, Jorma & von Gruenewaldt, Virpi & Hakamäki, Sirpa & Hypén, Kimmo & Lauerma, Hannu & Vuolijoki, Terhi (2010) Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve: Perustulosraportti. *Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja* 1/2010. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos.
- Karatzias, Thanos & Power, Kevin & Woolston Caroline & Apurva, Prathima & Begley, Amelie & Mirza, Khadija & Conway, Lisa & Quinn, Carol & Jowett, Sally & Howard, Ruth & Purdia, Allister (2018) Multiple traumatic experiences, post-traumatic stress disorder and offending behaviour in female prisoners. *Criminal Behaviour and Mental Health* 28 (1), 72–84.
- Koski, Leena & Miettinen, Kaija (2007) Vangit koulutuksessa: Selvitys vankien koulutukseen osallistumisesta, oppimisvalmiudesta ja -strategioista sekä opetuksen laadusta. *Rikosseuraamusviraston julkaisuja* 3/2007. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/oJ202Cq6R/3-2007_Vangit_koulutuksessa_wep.pdf
- Kreis, Mette K.F. & Gillings, Kirsty & Svanberg, Jenny & Schwannauer, Matthias (2016) Relational pathways to substance misuse and drug-related offending in women: The role of trauma, insecure attachment, and shame. *International Journal of Forensic Mental Health* 15 (1), 35–47.

- Kuronen, Marjo & Virokannas, Elina (2021) Introduction: Women, vulnerabilities and welfare service systems. Teoksessa Marjo Kuronen, Elina Virokannas & Ulla Salovaara (toim.) *Women, Vulnerabilities and Welfare Service System*. Abingdon, Oxon: Routledge, 1–10.
- Legerski, John-Paul & Bunnell, Sarah L. (2010) The risks, benefits, and ethics of trauma-focused research participation. *Ethics & Behavior* 20 (6), 429–442.
- Levenson, Jill S. & Willis, Gwenda M. (2019) Implementing trauma-informed care in correctional treatment and supervision. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma* 28 (4), 481–501.
- Lynch, Shannon M. & Heath, Nicole M. & Mathwes, Kathleen C. & Cepeda, Galathia J. (2012) Seeking safety: An intervention for trauma-exposed incarcerated women. *Journal of Trauma & Dissociation* 13 (1), 88–101.
- Newman, Elana & Risch, Elizabeth & Kassam-Adams, Nancy (2006) Ethical issues in trauma-related research: A review. *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics* 1 (3), 29–46.
- Punamäki, Raija-Leena & Isosävi, Sanna (2013) Varhainen vuorovaikutus ja vanhemman trauma: Analyysi vaikutuspoluista ja suojaavista tekijöistä. *Psykologia* 48 (5–6), 417–430.
- Raitakari, Suvi & Günther, Kirsi & Räsänen, Jenni-Mari (2022) Johdanto: Koti hyvinvointityön ja haavoittuvuuden kohtaamisen ympäristönä. Teoksessa Suvi Raitakari, Kirsi Günther & Jenni-Mari Räsänen (toim.) *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus*. Tampere: Tampere University Press, 7–22.
- Salovaara, Ulla (2019) Rikoksista tuomitut naiset: Yhteisöstä erottaminen ja takaisinliittymisen mahdollisuudet. *Acta Peonologica* 1/2019. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/62777/978-951-39-7685-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- SAMHSA (2014) SAMHSA'S concept of trauma and guidance for a trauma-informed approach. HHS Publication No. (SMA)14-4884. Rockville, MD: Substance Abuse and Mental Health Services Administration.
- Shaia, Wendy & Avruch, David O. & Green, Katherine & Godsey, Geneen M. (2019) Socially-engineered trauma and a new social work pedagogy: Socioeducation as critical foundation of social work practice. *Smith College Studies in Social Work* 89 (3–4), 238–263.
- Suokas-Cunliffe, Anne (2006) Trauma: Omaan elämään yhdistymätön mielen loinen. *Yleislääkäri* 21 (5), 19–23.
- Tammi-Moilanen, Kaisa (2020) Naisvankiselvitys: Selvitys naisvankien olosuhteista, toiminnoista ja turvallisuudesta. *Rikosseuraamuslaitoksen monisteita* 4/2020.

Tuominen, Tiina (2018) Neurocognitive deficits, academic difficulties and substance dependence among Finnish offenders: Connections to recidivism and implications for rehabilitation. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja B – osa Humaniora 453. Turun yliopisto: Turku. <https://www.utupub.fi/handle/10024/144773>

Van der Kolk, Bessel (2014) Jäljet kehossa: Trauman parantaminen aivojen, mielen ja kehon avulla. suom. Teija Hallikainen. Helsinki: Viisas Elämä Oy.